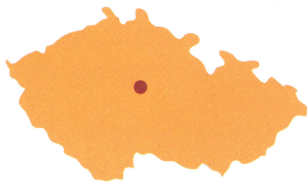

Kuřička hadcová a její návrat do přírody

u Kamberka je dnes již jediná lokalita – PP Hadce u Hrnčič. V oblasti okolo Želivky kuřička tvoří 7 populací v NPP Hadce u Želivky a nově byla jedna populace objevena v opuštěné části lomu v Bernarticích. Všechny populace jsou však poměrně malé a izolované. Malá velikost a izolovanost populací může vést k tomu, že rostliny nemohou najít vhodného partnera k opylování, a tak se snižuje produkce semen i vitalita potomků. Tím ještě více roste riziko vyhynutí populace. U malých populací je také velké riziko, že náhodná událost (např. sesun svahu, nájezd divokých prasat) povede ke zničení celé populace.

Kuřička hadcová je kriticky ohrožený endemický druh České republiky, v rámci EU je zařazena dokonce mezi druhy prioritního zájmu.

TEXT A FOTO HANA PÁNKOVÁ

Jak už její název naznačuje, je svým výskytem vázána na specifické geologické podloží – hadec. Nalezneme ji zejména na skalních plošinách, štěrbinách a v mělké hadcové půdě nezapojených travinných porostů světlých borů. Kuřička se obtížně vypořádává s konkurencí s ostatními druhy, opylována je hmyzem a k opylení vyžaduje cizího partnera. Semena se šíří na velmi krátkou vzdálenost. Proto je ochrana druhu specifická a vyžaduje kombinaci jak péče o stanoviště s ohledem na hadcové podloží, tak i péče o druh (zajištění minimální velikosti populace pro opylení, zajištění dostatečné genetické variability). V posledních letech se navíc ukazuje, že populace na otevřených skalách jsou ohrožené klimatickou změnou, zejména kombinací vysokých teplot a sucha.

Původně byly známy tři oblasti výskytu tohoto druhu. V PP Borecká skalka u Chotěboře vyhynula již v 70. letech minulého století. V oblasti Hadců

Záchranné kultivace

Jako prevence před těmito negativními jevy je vhodné udržet populace dostatečně velké, geneticky variabilní a vzájemně propojené. V rámci projektu Podpora ohrožených hadcových druhů a perialpidských borů v lesích

na Borovsku (reg. č. 3201200005) podpořeného prostřednictvím Fondů EHP a Norska jsme se proto rozhodli vytvořit na několika místech mimo chráněné území nové populace kuřičky hadcové. Protože však populace v přírodě jsou malé, není možné získávat zdroje semen pro vytváření nových populací přímo z nich. K tomuto účelu využíváme proto záchranné kultivace, které jsme založili v rámci projektu LIFE for Minuartia.

Jsmo si vědomi, že tvorba záchranných populací a jejich využití pro návrat druhu do přírody nese svá rizika. Nikdy se nepodaří vytvořit záchrannou populaci ze všech přirozených jedinců, rostliny se často přizpůsobují novým podmínkám a ztrácí schopnost vypořádat se s původními stanovištními podmínkami či se mohou křížit s jinými druhy. Všechna tato rizika se pak mohou projevit při návratu rostlin zpět do přírody. Klíčová může být situace, pokud se tyto kulturní jedinci zkříží s jedinci v přírodě. Tím může dojít ke snížení životaschopnosti celé přirozené populace.

Výsadba kuřičky.

Záchranná kultivace kuříčky hadcové.

Ochránci přírody ve spolupráci s vědci se proto snaží tato rizika minimalizovat, a i naši výsadbě předcházela dlouholetá studie druhu včetně genetických analýz populací v přírodě a testování životaschopnosti kříženců mezi populacemi. Výsledky těchto studií ukázaly, že populace v rámci Želivky jsou geneticky podobné a u malých populací je vnesení „cizích“ genů dokonce vhodným způsobem pro zlepšení růstu. Těmto výsledkům byly přizpůsobeny i záchranné kultivace kuříčky hadcové. Naším cílem bylo zachovat schopnost kuříčky růst ve stresových podmínkách v přirozeném prostředí a zároveň získat co největší genetickou diverzitu. Proto jsme vytvořili záchranné populace třemi způsoby: 1) vysadili jsme cca 1500 jedinců vypěstovaných ze semen získaných z různých populací na skálu v zahradní expozici v Návštěvníckém středisku Vodní dům, 2) vytvořili jsme síť menších hadcových skalek u místních pěstitelů (cca po 50 jedincích ze semen pouze z největší populace) a 3) vytvořili jsme dvě větší skály v botanických zahradách (cca 250 jedinců pouze z největší populace).

Skalky byly připraveny tak, že do hadcového podkladu byla navezena hrabanka z přirozených lokalit se semeny ostatních rostlin, ze které se vytvořila hadcová vegetace s různou mírou zapojenosti porostu. Pěstitelé dostali pokyn rostliny zalévat pouze minimálně, rostliny nehnojit a skal-

ku plít také pouze minimálně, abychom zachovali přizpůsobení rostlin k původním stresovým podmínkám. Podrobně se o možnosti zapojení lokálních pěstitelů můžete dočíst v metodice AOPK Záchranné pěstování v soukromých zahradách jako součást podpory ohrožených druhů.

Několik let jsme v každé zahradě monitorovali růst, přežívání jedinců a klíčení semen. Ukázalo se, že podle našeho očekávání se vývoj populací odlišoval v závislosti na péči o skalku. Setkali jsme se s dvěma extrémy – někteří pěstitelé udržovali skalku bez jakékoliv ostatní vegetace. Na to kuříčka zareagovala rychlým a intenzivním množením, na těchto skalkách nalezneme i několik set jedinců. Druhým extrémem byla absence jakékoliv péče. Tyto skalky buď vyhynuly nebo zde přežívá pár posledních – nejodolnějších jedinců. Naštěstí většina pěstitelů pravidla respektovala a počet jedinců se zde ustanovil přibližně na původním počtu. I přes tyto rozdíly v péči jedinci nevykazovali rozdíly v růstu ani v produkci a klíčivosti semen.

Výsadby do přírody

Různé způsoby péče se však mohou projevit až při výsadbě do přírody. Zatímco absence konkurence a intenzivní péče o rostliny vede k tomu, že ze semen vzejdou i jedinci, kteří v pří-

rodě nemají šanci přežít, v konkurenčně silnějším prostředí přežijí jen ti nejodolnější. Na druhou stranu, u těchto skalek je zase riziko, že rostliny porostou hůře kvůli nedostatku partnerů pro opylování.

Proto jsme i při výsadbě kuříčky do přírody respektovali různé způsoby založení záchranných populací, a i v přírodě je držíme odděleně. Vytvořili jsme tak v rámci projektu na 3 místech celkem 21 mikropopulací vysazením 50 jedinců ze semen pocházejících z 1) Vodního domu, 2) botanické zahrady (minimální péče), 3) směs z lokálních zahrad (různá intenzita péče).

Cílová místa byla vybrána tak, aby byla pro kuříčku vhodná, tj. hadcový podklad zde vystupuje na povrch a v blízkosti se nachází druhy typické pro hadcový biotop, zejména mochna Crantzova hadcová, trávnička obecná hadcová, hvozdk kartouzek hadcový či sleziník hadcový. Oproti příkrým skálám nad vodní nádrží Želivka je území více zastíněno, takže nové populace nebudou ohroženy klimatickou změnou.

Před samotnou výsadbou byly plochy připraveny odstraněním vegetace. Rostliny tak mají ideální podmínky pro vytvoření životaschopné populace. Po první vegetační sezoně výsledky ukazují, že přežívání rostlin je velmi vysoké (okolo 90 %) a srovnatelné s výsledky zjištěnými při posilování přirozených populací. Nicméně se ukazuje, že potomci „zhýčkaných“ rostlin od místních pěstitelů mají problémy s růstem a vykazují větší míru usychání než rostliny z jiných zdrojů. Pro hodnocení úspěšnosti jednotlivých přístupů je však ještě brzy. Uschnutí trsu je běžným jevem i v přirozených populacích a tito jedinci mohou bez problémů příští rok růst a plodit. V průběhu dalších roků čekáme, že se začnou na tyto plochy šířit ze svého okolí i ostatní hadcové druhy. Růst původních jedinců i potomků a rozvoj hadcové vegetace budeme monitorovat i v následujících letech a můžete se tak těšit na nové informace.

Více informací o kuříčce, jejím výzkumu i projektech na ni zaměřených naleznete na webu www.kuricka.cz.
Autorka je botanička Botanického ústavu AV ČR a členka ČSOP Vlašim.
Kontakt – hana.pankova@csop.cz